

BORBÁS GYÖRGY

TÍZ ÉVES A LENDVAI MAGYAR NEMZETISÉGI MŰVELŐDÉSI INTÉZET

Ünnepi rendezvénysorozat 2003. november 6-7.

...Én dolgozni akarok. Elegendő
harc, hogy a múltat be kell vallani.
A Dunának, mely múlt, jelen s jövő, jöendő,
Egymást ölelik lágy hullámai.
A harcot, amelyet őseink vívtak,
Békévé oldja az emlékezés
S rendezni végre közös dolgainkat,
Ez a mi munkánk; és nem is kevés.

József Attila: A Dunánál

Idén fennállásának tízéves évfordulóját ünnepli a Lendvai Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet.¹ Az intézet Lendván (Alsólendva), a mai Szlovénia legkeletibb, a szlovén–magyar határtól alig négy kilométerre levő kisvárosban (Lendava) székel. A település a kiegyezés után, a 19. század végén már járási székhely volt. A Millennium idején 1683-an lakták, ebből 1520 magyar, 153 vend és 10 német élt itt. Az I. világháború után a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság része volt, majd a '40-es években rövid időre ismét Magyarországhoz került, azután Szlovénia kiválásáig Jugoszláviához tartozott. Ma a 7-8 ezres muravidéki magyarság kulturális és szellemi központja a jómódú, barátságos kisváros, élénk kereskedelemmel. A muravidéki magyarság a környékbeli falvakban, kisebb-nagyobb szórványban él: Alsólakos, Bánuta, Csekefalva, Csente, Dobronak, Domonkosfalva, Felsőlakos, Göntérháza, Gyertyános, Hármashalom, Hídvég, Hodós, Hosszúfalu, Hosszúfaluhegy, Kapca, Kapornak, Kámaháza, Kisfalu, Kót, Lendva, Lendvahegy, Pártosfalva, Petesháza, Pince, Radamos, Szentlászló, Szerdahely, Völgyifalu, Zsitkóc. Valamennyi községben megalakult a Művelődési Egyesület és legalább egy amatőr művészeti csoport működik.²

Immár tíz éve, hogy a Szlovén Köztársaság Alkotmányának 64. cikkelye értelmében, a *Muravidéki Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösség* elhatározása nyomán, 1994. január 1-én alapító okiratba foglalták a *Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet* működését³ – igazgatójának kinevezték az intézetet ma is sikeresen irányító *Göncz László* – és létrehozták az Intézeti Tanácsot. Az utóbbinak első két ciklusban *Zver Ilona*, ma pedig a Dobronaki Magyar Nemzeti Tanács elnöke, *Cár Anna* tanítónő az elnöke.

Az ünnepi alkalomra megjelentetett, az évtized kulturális és szellemi életének történetét bemutató, gazdag eseményei közül a legfontosabbakat felidéző *Mutatáj* (az intézet irodalmi, művelődési, társadalomtudományi és kritikai folyóiratának) különszáma méltán választotta mottóul *József Attila* filozofikus mélységű, látónoki bölcs gondolatait. A szakintézmény megalakulása percétől odaadással és hozzáértéssel, szakszerűen fogja össze, szervezi és irányítja a Muravidéki magyarság kulturális örökségének, hagyományainak ápolását, mozgalmas történelmének tudományos feldolgozását, anyanyelvének megőrzését.

Gondolatok a *Mutatáj* tanulmányaiból: „Alapfeladatai szerint a maga heroikus mindent vállalásával, a kisebbségi muszájherkules

megkérdőjelezhetetlen legitimitásával igyekszik rendet vágni közönségszervezés, közművelődés, tudomány ezernyi feladata között.”⁴ „S miként egy világtótorony, az intézet folyamatosan küldi jelzéseit szerte a vidéken, hogy aki tájékozódni akar, ne tévelyegjen a tájékozatlanság és a kisebbségi magány sötétjében. Jelzéseket ad, hogy az emberek jobban megismerhessék saját közösségük értékeitől roskadozó múltját, azaz saját múltjukat, jelenüket s ígéretes jövőjüket, felismerjék hovatartozásukat.”⁵ „...a magyarság ún. sorskérdései iránti affinitásuk számos Kárpát-medencei nagyságrendű rendezvény, kulturális program meghatározó erővé emelte őket. Nem véletlenül szervezték éppen ők hosszú éveken át a Régiók Találkozója programsorozat *Identitás Klubját*, nem véletlenül jártak éppen ők az élen az újra integrálódó regionális magyar közösségek együttműködésének intézményesítésében.”⁶

A szomszédos országok közül minden bizonnyal a dél-nyugati Szlovénia alkotmánya, illetve kormányának kisebbségi politikája biztosítja leginkább (parlamenti képviselő megadásával is) és támogatja költségvetésében is a határon túli magyar közösség kulturális életének hivatalos intézményesülését. Ebben a nem korlátozó légkörben jöhetett csak létre évek során a tartalmas hetilap, a *Népújság* (szerk.: *Bence Lajos*), a magyar nyelven is működő Muravidéki Magyar Rádió (szerk.: *Végi József*), a települések művelődési egyesületeinek hálózata, a muravidéki irodalom és könyvkiadás kibontakozása⁷, a nemzetiségi érdekvédelmi szervezetek, szövetségek szervezetei, a *Mutatáj* (szerk.: *Varga József*) szellemi műhelye, a magyar TV-szerkesztőség (szerk.: *Zver Ilona*), az írócsoport, a Muravidéki Magyar Tudományos Társaság, a Lendvai Várgaléria Múzeum (ig.: *Gerécs Ferenc*), keletkeztek helytörténeti gyűjtemények, megnyílt a Bánffy Magyar nyelvű Könyvesbolt, stb. A kezdeményezésekhez a szlovén állami költségvetési forrás mellett igyekeztek előbb a szomszédos *Zala* és *Vas* megyék szakemberei és szakintézményi segítségét, majd a rendszerváltás után egyre inkább a magyar anyaország állami és pályázati támogatását is megnyerni.

Az eltelt rövid tíz esztendő alatt a térségben mintegy ezer különböző színvonalas rendezvény, program valósult meg, járult hozzá a nemzeti közösségi érzés erősítéséhez, a művelődési szokások kialakításához, a teljesebb élet, a közösségi élmény formálásához – egyben a szlovén többség számára is élményt kínáló találkozásokra, együttlétre. A folyamatos pénz-szűke,

¹ Göncz László: Egy évtizede a magyar kultúra szolgálatában a Muramentén és a Kárpát-medencében. p. 12.

² Bacsi Zsuzsanna – Patyi Zoltán: Műkedvelő tevékenység – a nemzeti tudat megőrzésének egyik legszilárdabb védőbástyája. p. 119.

³ Cár Anna: Köszöntő. p. 11

⁴ Szarka László: Lendvai impressziók. p. 95.

⁵ Komlós Attila: Muravidék világtótoronya. p. 91.

⁶ Kálóczy Katalin: Együttműködésben a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézettel. p. 88.

⁷ Bence Lajos: A könyvkiadás 10 éve. p. 109.

gazdasági nehézségek közepette a szerteágazó, kiteljesedő műfaji gazdagság, és a helyi igények, lehetőségek, feltételek területi sokfélesége ellenére sikerült az értékteremtő, szakmaiságot érvényesítő minőségi munkára helyezni a hangsúlyt. Nehezítette a helyzetet, hogy a korábbi időszakban a tényleges magyar értékek háttérbe szorultak az egykori szövetséges államban különösen divatos „nemzetek feletti jugoszláv” értékekkel szemben: a magyar köznyelv gyakorlása és az egyetemes magyarság összetartozására irányuló műsorok szervezése akkoriban szinte lehetetlen volt. A Magyar Művelődési Intézet miközben a tudatos nemzeti program következetes, szívós megvalósítására törekedett, került a konfliktusok szítását, türelmesen, toleránsan kezelte a helyenként jelentkező, vagy éppen alkalmanként felerősödő mesterségesen szított ellenérzést, az együttélést és a munkát megnehezítő értelmetlenséget. A legelmérgesedettebb nemzeti-ségi politikai pillanatokban is kompromisszumokra törekedett, és az adott helyzetből a legtöbbet igyekezett kihozni.⁸ Ily módon is sikerült bebizonyítani, mindenki számára nyilvánvalóvá tenni az elvégzett munka létjogosultságát, az intézet küldetésének őszinteségét, hitelét.

A hagyományörzésben kezdetektől a legfontosabb szerepet a műkedvelő, amatőr együtteseknek szánták. Jelenleg a vidéken mintegy 25 művelődési egyesületben 35 műkedvelő csoport működik. Műkedvelő tevékenységet folytatnak, azaz magyar hagyományokat ápolnak a falvakon kívül a kétnyelvű (Lendvai 1. sz., Göntérházi, Dobronaki és Pártosfalvi) általános iskolákban is. A csoportok évente összesen mintegy 150 szereplést vállaltak az egész Kárpát-medencében (Vass Lajos Népzenei Verseny, Szatmárnémeti „Hajnal akar lenni” egyéni népdaléneklési verseny). Szlovénia magyarlakta vidéke gazdag népzenei kincsének felbecsülhetetlen értékű felkutatása, dallamkincsének betanítása a közelmúltban elhunyt lenti zenetanár, Horváth Károly nevéhez fűződik. Az idősebb korúak alkotják a „Hetés Citeragyüttes”-t; még a dobronoki kétnyelvű iskolában kezdtek citerázni a „Lusta Banda” tehetséges ifjú zenészei (a napokban jelent meg CD-jük). A néptáncsoportok a zalai, vasi és somogyi táncokat kedvelik. Hosszú ideig a zalaegerszegi Orsovitsky István, a Zalai Táncgyüttes koreográfusa, majd a nagykanizsai Papp Ferenc segítette munkájukat. Hetven évvel ezelőtt majdnem minden magyarlakta településen volt színjátszó-csoport. A kilencvenes években azonban már csupán néhány kimagasló – köztük a Dobronaki és a Hosszúfalusi – színjátszó-csoport működik. Munkájukat és a szavalóversenyek résztvevőinek felkészítését a nagykanizsai Schmidt István irányítja évek óta sikeresen. A hét hímző- és három faragó-szakkör igényes, szép munkáival legutóbb ez év tavaszán mutatkozott be a Zalaegerszegi Építők Mórincz Galériájában szépszámu érdeklődő előtt (Felkészítő szakkörvezetők: Kapros Anikó és Kondor Lajos). A lelkes műkedvelők egyik legnagyobb erkölcsi elismerésének számít a minden év márciusában kiosztott Kulturális Nívó-díj.

Az MNMI vezetősége megalakulása kezdetén mindjárt felkarolta és segítette a térségben dolgozó nagykanizsai dr. Kerecsényi Edit és Bellon Tibor – a Szegedi Tudományegyetem Néprajzi Tanszék, azóta elhunyt vezetőjének – kutató munkáját. 1995-től évente 10-15 fiatal tölti itt nyári terepgyakorlatát. A Muravidéki Magyar Néprajzi Kutatótábor keretében több ezer múzeológiai tárgyat gyűjtöttek a Kapornaki Helytörténeti és Néprajzi Gyűjtemény, a leendő Hetési Néprajzi Gyűjtemény és a Lendvai

Galéria-Múzeum részére. Az Intézet 1996-tól rendszeresen képviselteti magát (1999-ben Lenti Város Önkormányzatával pedig a Lendvai Várban közösen megrendezhették) a Magyar Néprajzi Társaság évi szemináriumán, amelyen a Kárpát-medencei magyar közösségek legjelesebb néprajzi szaktekinéltelyei vesznek részt. Fontos terület a néprajzi kötetek (tíz kötet!) kiadása, kiállítások rendezése és néprajzi témájú előadások szervezése.⁹

„Nálunk az anyanyelv még szorosabban összefügg a közösség lelki állapotával, talán még fontosabb a túlélés szempontjából, mint másutt. Egy ilyen kis közösségnek a nyelv a végső menedéke, hiszen anyanyelvünk mélyen egybefonódik önazonosságunk tudatával. Mélyen a tudatunkba vésődött az a „szabály”, hogy minden nemzet egyik fő meghatározója az anyanyelv, mert amíg az megmarad, a nemzet is él.” – írja bensőséges hangvétellő tanulmányának bevezetőjében az Intézet igazgatóhelyettese Kepe Lili.¹⁰ Nyelvművelő és irodalomtörténeti előadások (Czine Mihály, Kányádi Sándor, Pomogáts Béla) kiváló előadókkal; irodalmi vetélkedők, szavalóversenyek, Petőfi Sándor Tanulmányi Verseny, irodalmi pályázatok; magyarországi (Zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház), Kárpát-medencei magyar színtársulatok, fővárosi színházi kirándulások, bábosok és előadóművészek vendégszereplése; történelmi, honismereti táborok (Kelepelő tábor, Mátyás király tábor, Kutatlak tábor, Balatonberényi tábor, Szőcei Pásztor tábor, stb.). Íme, néhány rendezvényforma és évenként ismétlődő esemény a sok közül.

A rendszerváltás előtti korszakhoz viszonyítva jelentős eredménynek számít, hogy a magyar nemzeti tudat erősítését szolgáló szimbólumok, emlékhelyek, emléktáblák stb. terén nagy előrelépés történt, aminek egyik mozgatója és gyakorlati kivitelezője (vagy segítője) az MNMI volt – számolhatott be Göncz László igazgató. A korábban elhelyezett Széchenyi- és Kossuth-emléktáblák mellett ma már megkoszorúzzhatják Petőfi Sándor, Deák Ferenc (Zsitkóc), Fehér János (Hosszúfalu), Zala György, Kakasdi Hajós Mihály, Hadrovics László stb. emléktábláját. Felállították Alsólendván (Király Ferenc) és Dobronakon (székelyföldi szobrászművészek) István király szobrát.¹¹

„Gondolhatjuk, hogy történelmi léptékekkel mérve tíz év egy pillanat csupán. A Művelődési Intézet eddigi sorsában ez a tíz év megítélésünk szerint döntő fontosságú időszak. Céltudatos, okos tevékenységgel telt minden hét, minden hónap, minden év. A legnehezebb célú közszolgálati intézményként lankadatlanul építette az itteni magyarság egyik szellemi katedrálisát kulturális értékeinek megőrzésével, létrehozásával és közvetítésével. A jubiláló Intézet igazgatója 1994-ben írta egyik tanulmányában: „Amennyiben érvényt kívánunk szerezni nemzeti kultúránknak, anyanyelvünknek, akkor mindenképpen kemény munkára van szükség. Annak ellátása nem lehet néhány 'tántoríthatatlan elkötelezett' feladata, hanem nagyobb létszámu csoport gyötrelmes munkája hozhat némi eredményt.”¹²

A 10 éves a Lendvai Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet ünnepi rendezvénysorozat meghívott muravidéki, magyarországi és határon túli szakemberek, valamint partnerszervezetek képviselői részvételével megszervezett: „Eszme- és tapasztalatcsere az egyetemes és a muravidéki magyar kultúra jövőjéről, kü-

⁹ Lendvai Kepe Zoltán: A muravidéki magyarság művelődési intézete a néprajztudomány szolgálatában 1994 és 2003 között. p. 111.

¹⁰ Kepe Lili: A nemzeti identitás és az anyanyelv szolgálatában. p. 107.

¹¹ MNMI Szakszolgálat munkatársai: Tettek Értékek Események Tíz esztendő válogatott krónikája képen és szövegben. p. 19.

¹² Kutszegi István: Tisztelgő gondolatok a 10 éves Lendvai Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet évfordulójára alkalmából. p. 97.

⁸ Zver Ilona: Velünk és értünk. p. 105.

lönös hangsúllyal a Lendvai Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet jövőbeni szerepére" tanácskozáson elhangzott igazgatói beszámolóból meggyőződhetek a hallgatók, hogy az Intézet és munkatársai – a fogyatkozó számú magyar közösségtől igényelt és megkapott bizalommal, széleskörű társadalmi, valamint hathatós szakmai segítséggel – igyekeztek sikeresen megfelelni a kihívásnak. A hozzászólásra jelentkezett meghívottak elismerték és példaértékűnek minősítették a tíz év munkáját.

Pomogáts Béla az Anyanyelvi Konferencia elnöke a közelgő EU csatlakozásra való felkészülés jegyében kívánatosnak tartaná és javasolta egy, a nyugat-pannonvidék önálló arculatát felvázoló, az érintett szlovén-magyar-burgenlandi térség kisebbségi és anyaországi szervezetei bevonásával szervezendő érdemi konferenciát. Felvetette a Makovecz Imre által tervezett kulturális központ építésének és leendő tulajdonlásának kérdését.

Pozsanyecz Mária országgyűlési képviselő, Lendva Város alpolgármestere válaszában a befejezéshez még szükséges anyagi előteremtésének gondjairól, a közel másfélmilliárd tollár-ból (~ forint) a szlovén és a magyar kormány részt-vállalásáról szólt.

Dudás Károly a Vajdasági Kulturális Szövetség elnöke az elhangzott beszámolóból a Muravidék kulturális, szellemi építkezéséről győződött meg. A Vajdaság a 60–70-es években előbbre tartott az európai követelményekben. A 90-es években bekövetkezett romlásból mára megkezdődött a visszatérés, a felemelkedés. A magyar kormány gyorsan és helyesen intézkedett a vízumok kiadásának kérdésében. A Lendvai MNMI mintájára a jól működő civilszervezetek munkájának összehangolására a több lábbon állás jegyében – a korábban központnak tekintett Újvidék helyett – Zentán és Magyar Kanizsán terveznek intézetet létrehozni. A résztvevőket személyesen meghívta a Tótfaluban november 18-án megtartandó konferenciára.

Kálóczi Katalin a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztérium Nemzetiségi és Etnikai Főosztályának főtanácsosa nagyra értékelte, az intézményesülés követendő példájának állította az Intézet szakmai munkáját. Fontos jövőbeni feladatnak tartotta az akkreditált, megélhetést is biztosító szakmai képzést.

Huszár László a CSEMADOK Dunaszerdahelyi Területi Választmány titkára a CSEMADOK szervezetek kulturális missziójáról, a Duna-menti gyermek báb- és színjátászó fesztivál hagyományos sikeréről, a szakmai képzés területeiről és eredményeiről számolt be. Az átépítés befejeztével a napokban hozzák létre a Szövetségi Művelődési Intézetet. Fontosnak tartja az együttműködést és az információcserét.

Dáné Tibor Kálmán az EMKE, az Erdélyi Magyar Kulturális Egyesület titkára szerint a Muravidék tíz éve nagy siker. Romániában sok szakmai civilszervezet és alapítvány, köztük az EMKE, a Kriza János Néprajzi Társaság, a Múzeumi Egyesület, a Comunitás Alapítvány segíti a szakmai munkát. Romániában egyelőre még hiányzik az intézetalakítás törvényi háttere.

C. Tóth János a Határon Túli Magyarok Hivatalának kulturális referense szerint is szükséges a 2.400 intézmény munkáját összefogó csomópontok rendszerét kialakítani. Megfelelni az intézményesítés és a szakmaiság követelményeinek. Támazkodni lehetne a magyar igazolványokat kiadó információs irodákra, az egyházi szervezetekre. Elismeréssel szólt a Muravidéki, Lendvai sikeres tíz esztendőről.

Szöllősi Vágó László – Vajdasági Magyar Kulturális Szövetség, Szabadka – Erikson indiánok közötti kutatásainak riasztó tapasztalatait idézte intő példának a kisebbségi apátia, a „Jelki

csíra fáradtsága" és az önfeladás fenyegető rémképeit esetelyle. Védelmet az aktivizálás, a kulturális érdeklődés felkeltése jelenthet.

Pozsony Ferenc az Erdélyi Kriza Alapítványi Társaság elnöke – Kolozsvár, Bábes Bolyai Tudományegyetem magyar-néprajztanszék – igazi határon kívülieknek a moldvai csángókat tartja elszigetelt helyzetük miatt. A kutatás és kiadványok megjelenítését, a dokumentációs és információs bázisok elérhető szolgáltatásainak kiépítését sürgette, és ajánlotta a meglévő Kolozsvári dokumentumtár használatát.

Görföl Jenő a CSEMADOK országos főtítkára a Komáromi Sellye János Egyetemen és Nyitrán is folyó népművelőképzésről szólt. A 80-as években a szervezet állami feladatokat látott el. 450–500 településen élő aktivistái segíthetnek a kezdeményezések megvalósításában.

Tomka György a Muravidéki Magyar Önkormányzat elnöke (Lendva) a politikusok felelősségéről, a szövetségesek megszerzésének szükségességéről beszélt.

Mézes Rudolf a CSEMADOK Galánta Járás Területi Választmányának titkára kiemelte, hogy feltűnő volt a Felvidék képviselőinek aktivitása. Hasonlóan eleven, tartalmas az évközbeni, „hétköznapi” együttműködés is. A Kodály hagyományok megtartó erejéről, a Népművelők Vándorgyűlése alkalmainak jobb kihasználásáról szólt. Sajnos Kárpátaljáról nem érkezett résztvevő.

A kétnapos ünnepi rendezvényen TV-filmeket vetítettek, megtekintették a rövidesen megnyíló Bánffy Kulturális Központ épületét. A helyszíneken ismerkedhettek a Muravidékre jellemző hagyományörző munkával és a vidék kulturális értékeivel.

Radamoson hímző-kiállítását és a hímző-asszonyok sajátos hagyományörző tevékenységét tekinthették meg, közben jellegzetes Muravidéki ételeket kóstolhattak. **Turnišće** (Bántornya): a Szent László-legendát is ábrázoló freskók megtekintésére adott alkalmat a rk. templomban. **Kapornakon** a helyörtörténeti-néprajzi gyűjtemény megtekintése után pálinkakóstoló következett.

A program **Dobronakon** a művelődési házban folytatódott, **Ízelítő a magyar kultúra kincses-tárából** kétrészes programjával. I. **A boldog Sziszüphosz** előadás közreműködői: Polónyi Ágnes hárfaművész, Oross Veronika fuvolaművész és Papp János színművész. II. **Táncra lábam** címmel a Szombathelyi Ungaresca Néptánc-együttes nagyszerű műsorával zárult a színvonalas program.

Az MNMI munkatársai 1994-2003 között: Bacsi Zsuzsanna művelődésszervező, Cseke Boján technikai munkatárs, Dancs Anna művelődésszervező, Gomzi Brigitta titkárnő, Göncz László igazgató, Göncz Renáta művelődésszervező, Göncz Vaupotič Elvira elárúsító a Bánffy Könyvesboltban, Graj Magdolna titkárnő, Halász Alfréd elárúsító a Bánffy Könyvesboltban, Karakauč Betti elárúsító a Bánffy Könyvesboltban, Kepe Zoltán művelődésszervező, Kepe Lili, művelődésszervező, igazgatóhelyettes, Lešnjak Ildikó elárúsító a Bánffy Könyvesboltban, Patyi Zoltán művelődésszervező, Simon Mónika elárúsító a Bánffy Könyvesboltban, Varga Deán, technikai munkatárs, Vida Szimóna a „Szülőföldem magyarul” program referense.